

Gamle veje i Ty.

(Fortsat fra årbog 1948).

Af TORSTEN BALLE.

II. Alvejen fra Tisted til Vestervig og Harsyssel (se kortet side 384 og kortet i årbog 1948 side 216).

SKULLE MAN I GAMLE DAGE rejse fra Tisted til Vestervig, fulgte man først den gamle Oddesundvej (omtalt i årbog 1948) indtil man over Næstrup vad og Skjoldborg hede nåede markskellet mellem Skjoldborg og Kallerup ved Halvvejshøj.

Her drejede Oddesundvejen mod syd, medens Vestervigvejen fortsatte mod sydvest østen om Hornstrup ned til det gamle vadested Kallerup vad. Den første halvdel af dette vejstykke er nu afbrudt, men resten er endnu i brug, dog gik vejen nede ved vadestedet noget sydligere end nu. Man ser endnu tydeligt en hulning i marken, der hvor vejen gik, og i siden af vandløbet lidt syd for det nuværende overgangssted ligger der en del store sten, som sikkert er rester af en ældre bro eller af en stenbelægning på øens bund.

Fra Kallerup vad gik vejen videre mod sydøst til Snedsted, og den største del af denne vej strækning findes endnu som biveje.

fra Gjersbøl helt til Vestervig er ledsaget af højrækker og højgrupper. Det højløse vejstykke er da måske ikke så gammelt som resten af vejen.

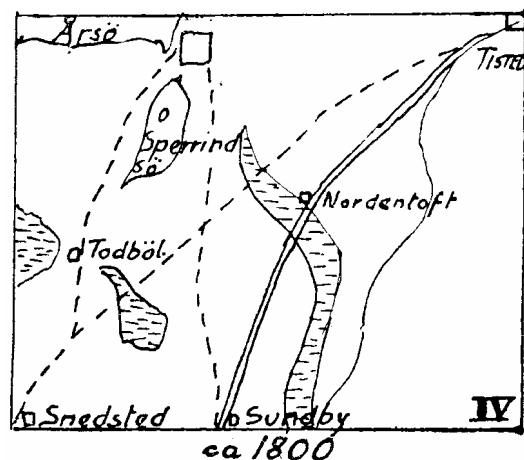
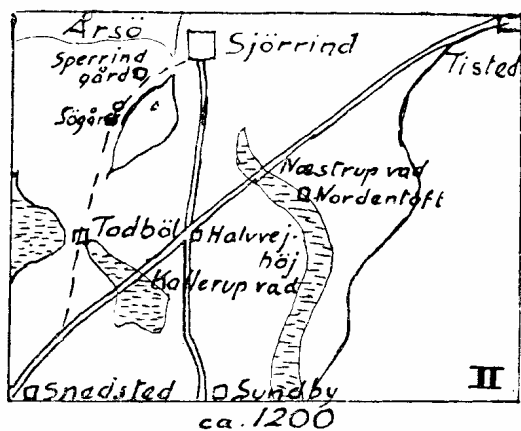
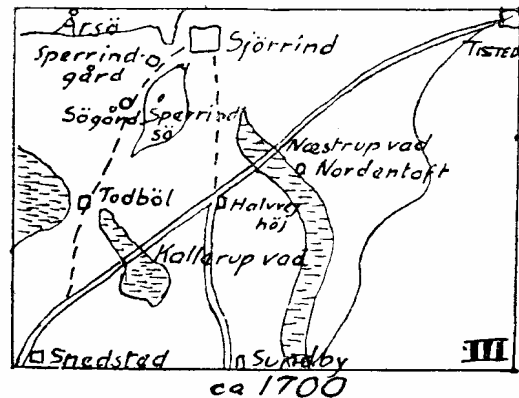
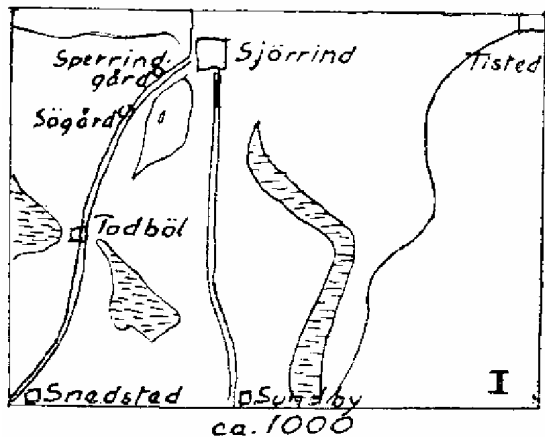
Ældre synes den vej at være, der fra Gjersbøl går mod nord til Sjørrind. Ved denne vej ligger mange høje og desuden tre gårde, som er kendt fra middelalderen, nemlig herregården Todbøl, som ligger, hvor vejen går over en å, altså på et strategisk sted, Søgård med voldstedet på en holm i Sperrind sø og Sperrindgård, i det 17. århundrede på 20 td. hartkorn og en tid sæde for herredsfogeden.

Er denne vej den oprindelige, har også Vestervigvejen engang gået til Sjørrind, landsdelens gamle "hovedstad".

Færdselsvejenes ændring i retning mod Tisted synes at være foregået i fire tempi.

Ændringerne synes at være sket, efter at skikken med at rejse høje langs vejene er ophørt, og det ser ud som om Vestervigvejen er søgt mod Tisted før Oddesundvejen.

Grunden kunne måske være den, at både Tisted og Vestervig kom i kirkens eje. I Tisted havde bisperne en gård, Tisted bispegård, og da Tisted synes at have fået sine første købstadprivilegier af en biskop, må hele byen

På kortet (1948 s. 216) ser man, at vejen fra Tisted til Snedsted dannede en næsten ret linie. Den før omtalte høj, Halvvejshøj, ligger omtrent ved midten af denne vej og har måske sit navn derfra. Men fra denne høj og til Gjersbøl findes ellers kun enkelte høje langs vejlinien, mens vejen

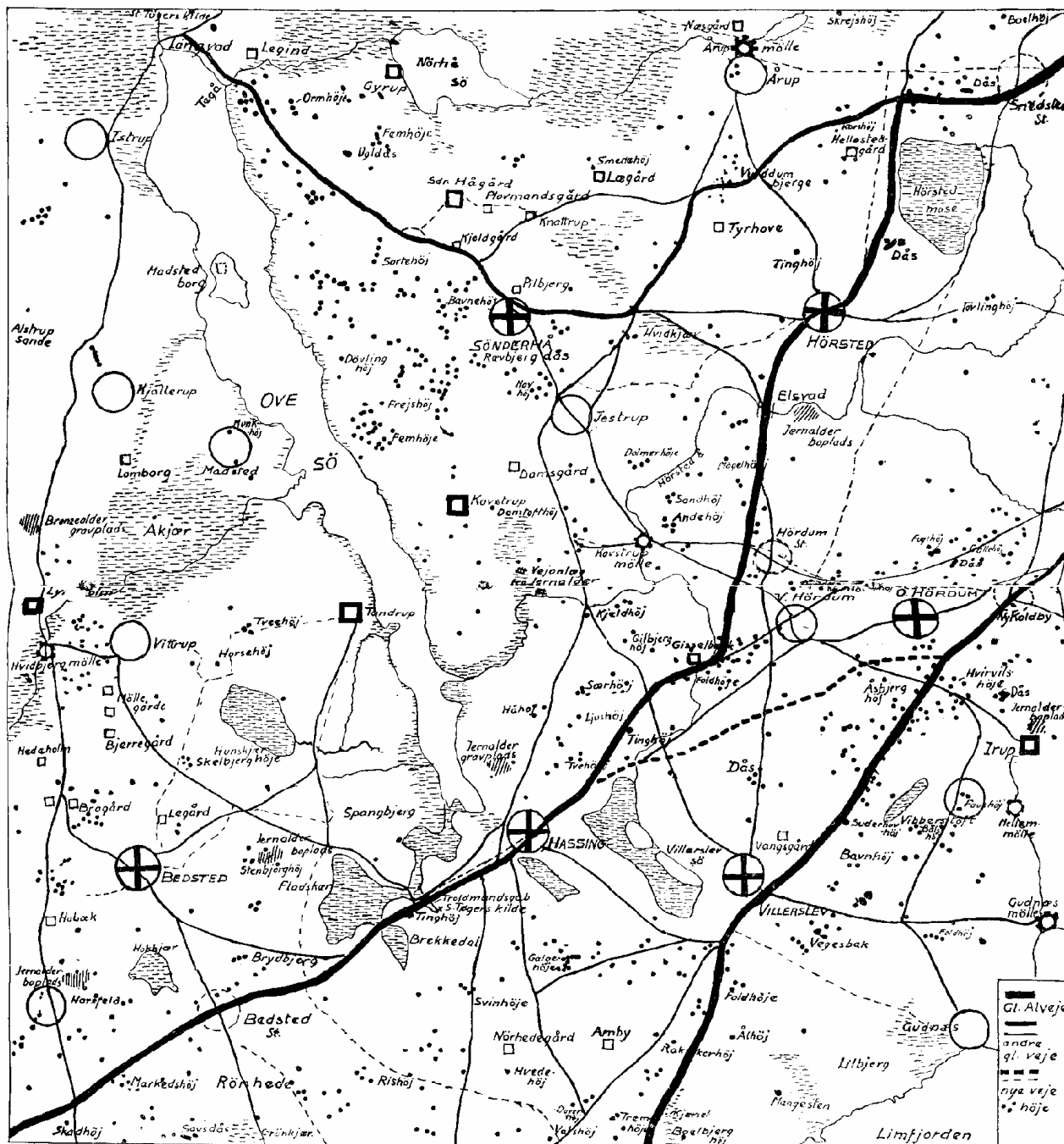
vel have været kirkens, og dette kan da være grunden til, at Tisted før den nuværende kirke havde en særdeles smukt udstyret romansk kirke. Byens våben tyder jo også på tilknytning til kirken.

Har biskoppen bygget den romanske kirke, må han have haft besiddelser i byen allerede i 1150.

På samme tid var klosteret i Vestervig, der senere fik rige besiddelser i omegnen, grundlagt. En tid var Vestervig også bispesæde.

Stedet fulgte man med Vestervigvejen til Tisted. (Skizze III).

Endelig sidst i det 18. århundrede opgav man de gamle veje, man siden oldtiden havde holdt fast ved og anlagde de nuværende landeveje. (Skizze IV).

Mellem disse to for kirken så vigtige besiddelser må der have været en ret betydelig færdsel af biskperne med deres næsten kongelige følge af præster og munke og af lægfolk i kirkens tjeneste, og det var da var da naturligt at søge en kortere vej end over Sjørrind. Måske kan vejen Gjersbøl-Kallerup vad-Næstrup vad-Tisted da dateres til ca. 1150-1200. (Skizze II).

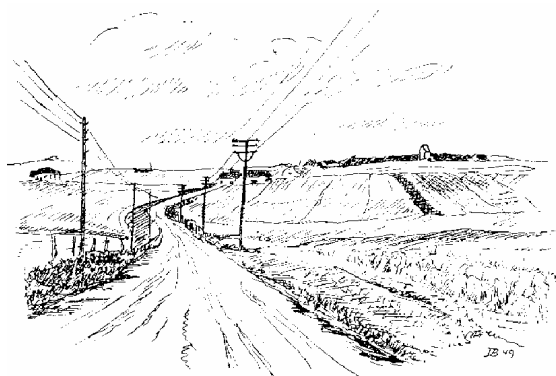
Med Sjørrind gik det efterhånden tilbage. Kongsgården blev uden betydning, bygdetinget ligeså, og til sidst flyttedes herredstinget nogle få år til Bavn og derefter til Tisted. Færdselen fra syd til Sjørrind aftog da så meget, at vejen kun blev en almindelig hedevej. I

I Snedsted stationsby er sporene af den gamle vej nu ikke til at finde. Den drejede mod vest og løb ca. 150 m syd for den nuværende landevej. Vesten for byen findes endnu et stykke af den bevaret som bivej.

Her stødte en anden vej til Vestervigvejen. Den kom fra Tegå bro ved Legind og gik gennem Sønderrå og sønden om Vuddumbjerger (se kortet). I de ældste kilder findes den omtalt og opmålt sammen med landevejene. Det forhold skyldes måske gammel tradition. Det var bønderne, der opmålte vejene, og de tog så de veje med, som de kendte som alveje.

Vejens opland var da også et oldgammelt, rigt bebyggelsesområde. En mængde høje (ca. 250 er kendte)

ligger bunket sammen omkring Sønderhå, og der findes også spor af oldtidsagre mellem Sønderhå og Ove sø. Ved Ove sø eller Aue sø, som navnet staves på et kort fra

Elsvad fra syd, i baggrunden Hørsted.

1780'erne, lå måske *Aufu hede*, navnet på Tvorup-runestenen, som det sted, hvor Ankilliir faldt. Også i middelalderen var Sønderhå en betydelig by. På sognets store gårde boede store bønder og små adelsmænd, som vel omtrent var hinandens lige. Det var nok de gode græsgange ved søerne, der var kilden til deres rigdom. Studene fra Ty var en god salgsvare.

Fra nordspidsen af Ove sø med *Langvad* og *St. Tøgers kilde* gik den anden vej vest om søen i en næsten lige linie mod syd ledsaget af højdegrupper og bopladser. Den gik direkte ned til Draget ved Tyholm, altså vel egentlig til Oddesund.

Den drejede ikke ind i Byerne og dannede på et stykke sogneskel mellem Hurup og Vestervig sogne. Her lå der en høj, *Alvejhøj*, hvis navn sammen med vejens forløb kunne tyde på, at vejen engang var en vigtig færdselsåre. Men den findes ikke nævnt som alvej i kilderne fra 1680'erne, så da må den vel have udspillet sin rolle som hovedfærdselsvej.

Man tager sikkert ikke meget fejl ved at gætte på, at vejen har været en studevej, hvorpå studene fra de store engstrækninger i Nørhå (hvor mange gårde svarede smør i stedet for korn i landgilde) og de lige så gode enge vest for Ove sø og langs åen kunne drives til Oddesund. Måske stammer vejen fra en tid, hvor Aggertangen var afbrudt eller vanskelig at passere, og vejen kan have tabt sin betydning, da Aggertangen blev den vigtigste forbindelse mellem Ty og landet mod syd. Det var den omkring 1600, da bønderne i Ty nægtede at betale brokorn for broen ved Struer, "da det ikke faldt dem belejligt at age den vej". (Kancelliets brevbøger 3-12-1593).

Selve alvejen fra Tisted til Vestervig, som vi nu vender tilbage til, drejede vest for Snedsted mod syd og gik gennem Hørsted ned til vadestedet *Elsvad* (ælsvuj) over Hørsted å. Her ligger der på sydsiden af åen noget øst for vadestedet en jernalderboplads.

Vejens fortsætter gennem Hørdum vestre hede, gik over et lille vandløb ved Gisselbæk (der vel har navn efter vandløbet) og derfra ned mod Hassing.

I artiklen om Oddesundvejene omtales en vej gennem Hørdum med særlig store høje. (Årbog 1948, s. 226). Den stødte til Vestervigvejen ved Gisselbæk-vadestedet, og den må have dannet en direkte forbindelse mellem Vilsund og Vestervigvejen.

Hassing var en vigtig station på vejen. Navnet Hassing er ældgammelt, men byen blev aldrig af de store. Den ligger imidlertid centralt i det allerede i oldtiden tæt bebyggede område, der nu udgør Hassing herred, og det er derfor naturligt, at Hassing blev herredsby. Tingstedet kan ikke med sikkerhed påvises. Der ligger en *Tinghøj* ved alvejen syd for Gisselbæk, men der ligger også en vest for Hassing. Men ved man ikke, hvor tinget holdtes, så er der til gengæld ingen tvivl om, at det tilhørende rettersted var ved de otte store *Galgehøje*, der ligger mod sydøst i sognet på et højt bakkedrag.

Ved den gamle landevej i Hassing lå *St. Tøgers kilde*, hvori krømmerne kastede penge, når de skulle til Vestervig marked. Kilden var sikkert en ældgammel helligdom; den ligger i østenden af en dal, *Troldmands gab*. Vejen går over denne dal og når snart efter *Brekkedal* i skellet mellem Hassing og Bedsted sogne. På åsen mellem disse dale ligger den før omtalte *Tinghøj*.

Gennem Bedsted sogn gik vejen, der, hvor landevejen nu går. Derimod kan det ikke med sikkerhed fastslås, hvordan vejens forløb var gennem Vestervig sogn. De gamle kilder siger, at "fra Vestervig ville de ingen forklaring give". Men man kan vist godt gå ud fra, at vejen ikke er ændret meget.

Det kort fra ca. 1780, der senere vil blive nævnt i kildeangivelsen, viser, at der fra det sted i Villerup, hvor landevejen nu drejer mod vest, gik en direkte vej over Tygstrup ned til Vestervig præstegård, den gamle *Tinggård*. Den ledsages af en gruppe høje, blandt dem *Galgehøjene*, og har nok taget en del af færdselen ind mod Vestervig.

Landevejen går derimod fra svinget i Villerup mod vest forbi de gamle gårde Vejlegård og Nørbo og derfra i et mægtigt sving først mod syd til Vestervig kirke og derefter mod nordvest sønden om *St. Tøgers kirkegård* til Vesterby.

Man kan fristes til at tro, at landevejen ikke altid har haft dette sving, men er gået fra Nørbo direkte til Agger. Der foreligger ingen skriftlige vidnesbyrd herom, men en mundtlig tradition vil dog vide, at vejen tidligere gik norden for *St. Tøgers kirkegård*.

På den anden side er største delen af den gennemgående færdsel sikkert ikke gået Vestervig forbi.

På lange rejser var det nødvendigt både for folk og heste (og endnu mere for stude og svin), at der blev holdt hvil, og man søgte da til steder, hvor der var både husly og føde at finde. På den lange vej over Aggertangen var der sikkert ikke noget at få, men Vestervig var et godt bedested, især dengang klosteret lå der som et gæstfrit herberg for alle vejfarende.

Landevejen var også kongevej. Og da kongerne med deres følge overnattede på de store kongelige ejendomme, har vel også kongerne taget vejen om ad Vestervig, der ifølge Valdemars jordebog var kongelig ejendom. Dette er sikkert tilstrækkeligt til at forklare vejens sving ind mod byen.

Vestervig, både handelsmæssigt og kulturelt Tylands port ud til den store verden, har i øvrigt en rig og interessant historie. Den skal ikke omtales her, da der senere vil komme en artikel herom.

Fra Vesterby gik vejen mod vest forbi den kendte jernalderboplads ved Mariesminde til *Tåbel bro*, der med sine 15 alen var den længste bro i Ty.

I Agger sogn vides det, at vejen blev omlagt noget før 1800. Den gik tidligere sønden for Agger by, men Havet brød igennem til fjorden og gravede en dyb rende (vistnok *Skiveren*) gennem vejen, så denne måtte lægges om ad Øster Agger.

Den gamle vej må have passeret ”æ *Æwer*” (oldn. *efja*, et svagtrindende vand med den sumpede bred derved). Denne rende er en rest af Flade søs oprindelige udløb, der blev stoppet af flyvesandet. Ved udløbet, måske nær vejen, lå en vandmølle.

Så drejede vejen ud på Aggertangen, der dengang lå længere mod vest og var bredere end nu. På den lå byerne *Nabe*, hvor kampen mod svenskerne stod 1657, *Bollum*, *Toft* og *Røn*, hvoraf nu kun den sidste under navnet Tyborøn er tilbage. Vejen over tangen var sikkert meget sandet og vanskelig at passere. Man benyttede derfor

fjordbunden som landevej, når der var lavvande, som det ofte var tilfældet, når vinden blæste fra vest eller nordvest. Den fugtige sandbund var fast og god at færdes på, og der var plads nok, en god ting for stuedrifterne.

Lige syd for Tyborøn lå et gammelt dige, *Pælediget*, som nu vistnok er helt forsvundet. Det dannede det retslige skel mellem Ty og Harsyssel, skønt folkegrænsen lå og stadig ligger noget sydligere. (Man siger *æ* i stedet for *jeg*).

Og her vil vi så forlade den gamle vej, Tylands vigtigste landevej. Som et vidnesbyrd om den betydning, forbindelsen over tangen havde, skal det blot til slut nævnes, at der kan findes mange slægtskabsforbindelser mellem folk i Sydvestty og folk i Nordvestharsyssel. Det var nok studehandelen, som førte de unge sammen.

(Fortsættes i næste årbog).

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1949, 378-388)